

ІНФОРМАЦІЯ ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВОВІДНОСИН В ЕПОХУ ВЕЛИКИХ ДАНИХ**INFORMATION AS OBJECT OF LEGAL RELATIONSHIPS
IN THE EPOCH OF BIG DATA****Тарасюк А.В.,***аспірант**Національного університету**біоресурсів і природокористування України*

Стаття присвячується правовим аспектам інформації як об'єкта правовідносин в епоху великих даних. У статті конкретні масиви інформації розглядаються як складні об'єкти правовідносин і висвітлюються правові аспекти роботи з деякими видами інформації. Наводяться рекомендації щодо договірних положень угод із масивами великих даних.

Ключові слова: великі дані, відкриті дані, інформаційне право, персональні дані інформація як об'єкт правовідносин, конфіденційна інформація.

Статья посвящается правовым аспектам информации как объекта правоотношений в эпоху больших данных. В статье конкретные массивы информации рассматриваются как сложные объекты правоотношений и освещаются правовые аспекты работы с определенными видами информации. Приводятся рекомендации относительно договорных положений в соглашениях с массивами больших данных.

Ключевые слова: большие данные, открытые данные, информационное право, персональные данные, информация как объект правоотношений, конфиденциальная информация.

The article is devoted to legal aspects of information, as object of legal relationships in the epoch of Big Data. In the article, specific arrays of information are considered as complex objects of legal relations and legal aspects of working with specific types of information are highlighted. Recommendations are given regarding contractual provisions in agreements with Big data arrays.

Key words: big data, open data, informational law, personal data, information as object of legal relationships, confidential information.

Постановка проблеми. З розвитком комп'ютерних технологій отримання, оброблення та використання інформації у великих об'ємах стають доступними для все більшого кола осіб і компаній. Поняття «великі дані» вживається вченими та практиками на визначення масивів інформації, що характеризуються своїм надвеликим об'ємом, постійною мінливістю та різноманітністю.

Ми вже живемо в нову епоху – епоху великих даних [1]. Масиви великих даних являють собою правові феномени, адже до їхнього складу входить інформація різних типів і з різними можливими видами використання з правового погляду.

Стан опрацювання. Українськими вченими (С. Серьогін) досліджувалася схожа тематика – великі дані як загроза приватному життю [2]. Правові аспекти великих даних також вивчали і закордонні правники, зокрема Р. Кемп (Richard Kemp) [3].

Проте питання використання різних типів інформації в межах управління масивами великих даних з правового погляду залишаються дискусійними та перебувають на початковому етапі пошуку шляхів їх вирішення.

Метою статті є розроблення практичних правових підходів до використання інформації як об'єкта правовідносин в епоху великих даних у межах конкретних масивів даних суб'єктами господарювання та некомерційними організаціями.

Виклад основного матеріалу. Рівень поширення Інтернету, величезна кількість власників

мобільних пристроїв, інтернет-речей, соціальні мережі, глобальні мобільні додатки для обміну повідомлення й інші феномени сучасного світу і постійне зростання потужності доступних для широкого загалу обчислювальних машин приводять до того, що інформація передається неймовірно швидко, у величезній кількості та між різноманітними суб'єктами, а її оброблення, зіставлення та використання в глобальних масштабах визначають майбутні світові тренди та ключові події.

А. Пеналт (Alex Penalt) зазначає: «Ми будемо здатні передбачати і управляти поведінкою ринків і виникненням революцій. Як і дар Прометея, цю здатність можна використати як на благо, так і на зло. Але одне ясно – епоха «великих даних» буде вельми цікавою, і вона змусить нас переосмислити саме поняття суспільства» [4].

Отже, епоху великих даних можна визначити як період, в якому в результаті значного ступеня автоматизації життєдіяльності індивідумів, діяльності суб'єктів господарювання, організацій і окремих держав кількість і різноманітність інформації, яка збирається, обробляється та використовується, вийшла на абсолютно новий рівень – рівень «великих даних».

Великі дані мають широкий діапазон розподілу, неорганізовану структуру, великий обсяг і часто надходять в масштабі реального часу [5].

Суб'єкти, які використовують великі дані у своїй діяльності, використовують не певну глобальну

базу інформації, а конкретні масиви даних, в яких перебуває конкретна структурована та неструктурована інформація.

Правова природа та регулювання окремих складників конкретного масиву великих даних, який перебуває в розпорядженні певного суб'єкта, визначають необхідні умови для законного управління відповідним масивом загалом або його складниками.

Такими складниками конкретного масиву великих даних є інформація, яка варіюється за своїми видами, – конфіденційна інформація, відкриті дані, персональні дані тощо.

У кожного з таких видів (типів) інформації на законодавчому рівні визначаються умови здійснення видів інформаційної діяльності, зокрема й відповідні обмеження та застереження. Такі умови різняться залежно від юрисдикції, право якої застосовується, та можуть бути додатково обмежені договірними зобов'язаннями конкретного суб'єкта.

Враховуючи швидкість передачі й оброблення інформації, а також глобальний характер інформаційних правовідносин, в окремому масиві великих даних можуть міститися абсолютно різні за своєю правовою природою складники, отримані на різних правових підставах.

Інформація, яка передається й отримується в процесі надання інформаційних послуг, є достатньо складним об'єктом цивільних правовідносин, зокрема, сама інформація має низку специфічних ознак, а саме: фізична невідчужуваність, універсальність, якість, системність, здатність до багатократного використання, можливість збереження її в особи, яка її отримує тощо [6].

Така складність інформації як об'єкта правовідносин найбільшою мірою проявляється в масивах великих даних, якими оперує той чи інший суб'єкт.

Ключовим законом, що регулює інформаційні правовідносини в Україні, є Закон «Про інформацію» [7]. Він визначає основні поняття, як-от «інформація», «документ» тощо. Так, терміном «інформація» називаються будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [7].

Закон також визначає коло суб'єктів і об'єкт інформаційних правовідносин. Суб'єктами, зокрема, є фізичні й юридичні особи, об'єднання громадян і суб'єкти владних повноважень, а об'єктом – інформація [7].

У згаданому Законі (ст. 5) також закріплюється право кожного на інформацію – можливість вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів.

Реалізація права на інформацію не повинна порушувати громадські, політичні, економічні, соціальні, духовні, екологічні й інші права, свободи і законні інтереси інших громадян, права й інтереси юридичних осіб [7].

Так визначається можливість кожного збирати та використовувати інформацію за умови, що це не порушує права третіх осіб або вимоги закону.

У Законі України «Про інформацію» (ст. 9) також визначаються основні види інформаційної діяльності, зокрема: створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорона та захист інформації [7].

Іншим ключовим нормативно-правовим актом, що є визначальним для регулювання інформаційних правовідносин в епоху великих даних, є Цивільний кодекс України [8].

Згідно зі ст. 176 Цивільного кодексу України, інформація віднесена до об'єктів цивільних прав, а згідно зі ст. 177 Цивільного кодексу України, об'єкти цивільних прав можуть вільно відчужуватися або переходити від однієї особи до іншої порядком правонаступництва чи спадкування або іншим чином, якщо вони не вилучені із цивільного обороту або не обмежені в обороті, або не є невід'ємними від фізичної чи юридичної особи [8].

Отже, інформація як об'єкт цивільних прав може бути об'єктом договірних відносин, що і відбувається в епоху великих даних.

Залежно від виду інформації, що використовується в межах конкретного масиву великих даних, застосовується відповідне регулювання.

Далі зазначаються конкретні види інформації, що є характерною для масивів великих даних, і відповідне регулювання за українським правом.

Конфіденційна інформація та комерційна таємниця.

Визначення комерційної таємниці наводиться в ст. 505 Цивільного Кодексу України, а саме: «Комерційною таємницею є інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію» [8].

Майнові права інтелектуальної власності на комерційну таємницю належать особі, яка володіє такою інформацією. Тому в межах управління масивом великих даних необхідно розуміти, чи немає в такому масиві комерційної таємниці третіх осіб, і якщо є – чи отримано дозвіл на використання такої інформації, на яких правових підставах він отриманий і в якому об'ємі.

Персональні дані фізичних осіб.

Правовідносини щодо цієї категорії інформації є одними з найбільш детально врегульованих імперативними нормами законодавства. Водночас Закон України «Про захист персональних даних» [9] залишає певний простір для сторін – володільця персональних даних і суб'єкта персональних даних для врегулювання своїх відносин у межах отримання відповідних згод у диспозитивному ключі, але в межах вимог Закону.

Як зазначено в самому Законі, він регулює правові відносини, пов'язані із захистом і обробленням персональних даних, і спрямований на захист основоположних прав і свобод людини і громадянина, зокрема

права на невтручання в особисте життя у зв'язку з обробленням персональних даних, і поширюється на діяльність з оброблення персональних даних, яка здійснюється цілком або частково із застосуванням автоматизованих засобів, а також на оброблення персональних даних, що містяться в картотеці чи призначені для внесення до картотеки, із застосуванням неавтоматизованих засобів [9].

Умови й об'єм згоди на оброблення персональних даних є визначальними для визначення об'єму можливих дій, що мають правові наслідки для власника бази персональних даних, щодо кожного окремого суб'єкта персональних даних, який надав згоду на оброблення своїх персональних даних і внесений до такої бази. Можливість змішування персональних даних з іншою інформацією, що є в розпорядженні володільця бази персональних даних, можливість передачі персональних даних або похідної інформації, що заснована на таких даних, третім особам та інші правомочності володільця бази персональних даних мають бути детально зафіксовані у відповідній згоді суб'єкта персональних даних, що має бути надана в межах закону.

На особливу увагу в контексті оброблення персональних даних заслуговує Загальне регулювання захисту даних (General protection data regulation – далі GDPR) [10]. Даний нормативно-правовий акт набирає чинності 23 травня 2018 р. і регулюватиме правовідносини з оброблення персональних даних громадян Європейського Союзу (далі – ЄС). Дія GDPR поширюється на будь-яких суб'єктів, які обробляють дані громадян ЄС, а не лише на компанії, що є резидентами однієї із країн Європейського Союзу. Отже, даний документ має екстериторіальний характер і українські суб'єкти інформаційних правовідносин повинні виконувати імперативні вимоги даного нормативного акта в разі оброблення персональних даних європейців.

Варто зазначити, що перелік інформації, що підпадає під поняття персональних даних у межах GDPR, значно ширший, ніж передбачений законом України «Про захист персональних даних» [9]. Ще одним цікавим нововведенням є поняття «профілювання» (“profiling”) суб'єктів персональних даних. Як «профілювання» визначається збирання й оброблення інформації про поведінку суб'єкта персональних даних і його вподобання. Вводяться такі поняття, як «контролер» і «процесор». Контролер визначає мету оброблення та його способи, а процесор може надавати послуги контролеру зі збирання таких даних і їх оброблення. Ще однією новелою GDPR є так зване «право бути забутим», яке визначає можливість суб'єкта персональних даних вимагати видалення будь-якої інформації про себе відповідним контролером та/або процесором.

Отже, персональні дані як об'єкт правовідносин в епоху великих даних стають складником певної бази персональних даних, що може входити до відповідного масиву великих даних і оброблюватися за визначеними алгоритмами. Для оброблення таких даних визначаються умови, які мають бути

в межах регуляторних актів залежно від юрисдикції суб'єктів персональних даних.

Публічна інформація у формі відкритих даних.

У ст. 10¹ Закону України «Про доступ до публічної інформації» [11] зазначено, що «публічною інформацією у формі відкритих даних є публічна інформація у форматі, що дозволяє її автоматизоване оброблення електронними засобами, вільний та безплатний доступ до неї, а також її подальше використання».

Відкриті дані надаються урядами різних країн у користування отримувачам відкритих даних – будь-яким юридичним чи фізичним особам або організаціям на підставі рішення відповідних державних органів і ліцензій. Обсяг прав, які надаються отримувачам таких відкритих даних, може різнитися залежно від об'єму прав, який надається в конкретній країні та щодо конкретних даних [12].

Регулювання публічної інформації у формі відкритих даних відрізняється залежно від держави, яка надає такі дані у відкритий доступ та визначає умови їх використання. Якщо порівнювати регулювання публічної інформації у формі відкритих даних в Україні та Великій Британії, то можна дійти висновку про високу схожість формулювань і принципів регулювання.

Один суб'єкт може отримувати публічну інформацію у формі відкритих даних від України, Великої Британії й інших країн, в яких законодавством передбачена така можливість, і включати такі дані до складу свого продукту, який може використовувати на комерційній основі, якщо відповідними ліцензіями дозволене таке комерційне використання. Отже, публічна інформація у формі відкритих даних може бути складником масиву великих даних і самостійним об'єктом, який має особливості в правовому регулюванні.

Дані у відкритому доступі й інтелектуальна власність.

Незважаючи на те, що певні дані перебувають у відкритому доступі в мережі Інтернет, їх використання в комерційних цілях з правового погляду може бути заборонене. Такий підхід стосується передусім великих веб-порталів, на які користувачі викладають власні текстові, графічні та звукові матеріали, або соціальних мереж, у межах яких користувачі створюють власні профілі, вказуючи інформацію про свої вподобання та життєві ситуації, фактично надаючи доступ до таких даних всім охочим.

У межах відповідних інтернет-ресурсів є політики конфіденційності, а також публічні оферти й умови користування сервісом, в яких зазвичай зазначаються умови конфіденційності та використання переданих даних. Такі документи визначають умови використання таких даних інтернет-ресурсом, а інтернет-ресурс, своєю чергою, у межах вказаних правил надає доступ третім особам на умовах, що визначені в правилах. У таких правилах може бути зазначено, що треті особи не мають право

зчитувати дані з ресурсу з використанням машинного зчитування та будь-яких технічних засобів.

У разі отримання певним суб'єктом таких даних у відкритому доступі з порушенням відповідних умов користування сервісом – такі дані не можуть бути ним включені до масиву великих даних і комбінування з іншими даними для реалізації цілей такого суб'єкта.

Використання інформації, що захищена авторським правом у межах масивів великих даних, можлива за умови, що не порушуються відповідні виключні майнові та немайнові права авторів. Важливо також зазначити, що особа, що володіє певною інформацією, має право передати її в ліцензію, незважаючи на те, чи охороняється така інформація авторським правом.

Інформація в особливих сферах діяльності.

До такої інформації можна віднести медичні дані фізичних осіб (медична інформація), банківську таємницю та фінансову інформацію, інформацію у сфері страхування тощо.

Щодо такої інформації характерна наявність спеціального регулювання, що поширюється на відповідну індустрію загалом, і використання такого типу інформації можливе лише відповідно до встановлених правових норм щодо інформації зазначеної категорії.

Отже, інформація як об'єкт правовідносин в епоху великих даних є складним об'єктом і залежно від виду інформації та відповідних договірних умов може бути включена до певного масиву великих даних у різному об'ємі та з різним спектром можливих дій, що мають правові наслідки.

Використання певної інформації може бути предметом договірних відносин. Останнім часом все більш популярною стає послуга «Великі дані як послуга» (“Big data as a service”). За аналогією з форматом послуги «Програмне забезпечення як послуга» (“Soft ware as a service”) інформація надається в користування на визначений період, у визначеному форматі, на визначених у договорі умовах. Для такої інформації характерні великі об'єми, різноманітність і постійна мінливість, у зв'язку із чим необхідне постійне оновлення. Також умовою такого договору може бути надання не лише «сирих» (первинних) даних, а й даних, які отримані в результаті певної аналітики, і такі дані не стають власністю замовника, а надаються замовнику послуги на підставі ліцензії у використанні.

Р. Кемп (Richard Kemp) [3] визначає такі умови, домовленість щодо яких має бути досягнута між

сторонами в ліцензійному договорі на використання інформації:

- об'єм прав на інформацію, які отримує особа (внутрішнє використання чи розміщення на зовнішніх ресурсах, територія, на якій використовується інформація, можливість комбінування з іншою інформацією й умови використанні інформації);
- цілі використання інформації (чи передбачена очікувана мета використання інформації в договорі, умові зміни цілей використання);
- право власності на інформацію та гарантії сторін;
- умови надання інформації та її специфікація;
- підтвердження виконання необхідних вимог закону.

Такий перелік не є виключним, але вказуються ключові умови, характерні для ліцензійного договору, об'єктом правовідносин за яким є інформація. У межах конструкції «Великі дані як послуга» ключовим для замовника та виконавця буде аналіз інформації, що має бути передана для визначення правових складників такої інформації, та підтвердження можливості законного використання кожного з відповідних видів інформації для цілей, що визначені в договорі, у комбінації з іншими видами інформації, що містяться у відповідному масиві великих даних.

Висновки. Інформація як об'єкт правовідносин в епоху великих даних є складним об'єктом з правового погляду.

Враховуючи те, що великі дані характеризуються великим об'ємами інформації, що є максимально різноманітною та постійно оновлюється, правові складники відповідного масиву великих даних у формі окремих видів інформації часто мають різну правову природу та різне правове регулювання.

У контексті правового аналізу конкретного масиву великих даних і визначення умов управління таким масивом з правового погляду потрібно виокремлювати конкретні види інформації й аналізувати можливі дії, що мають правові наслідки, щодо такої інформації відповідно до імперативних норм законодавства та в межах умов відповідних договорів.

Перспективою подальших досліджень цього напрямку є створення дорожніх карт, які б визначали конкретні правові вимоги для визначених типів інформації в межах зазначеного масиву великих даних у контексті перевірки законності запланованих операцій з управління таким масивом великих даних загалом у межах запланованих цілей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Майер-Шенбергер В., Кукьер К. Большие данные. Революция, которая изменит то, как мы живем, работаем и мыслим; пер. с англ. И. Гайдюк. М.: Манн, Иванов и Фербер, 2014. 240 с.
2. Серёгин В., Big Data: новая угроза для приватности в условиях информационного общества. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2015. № 35. Ч. 1. Том 1. С. 93–97.
3. Kemp R. Legal Aspects of Managing Big Data. URL: <http://www.kempitlaw.com/wp-content/uploads/2014/09/Legal-Aspects-of-Big-Data-White-Paper-kempitlaw-201409-1.pdf>.
4. Reinventing society in the wake of big data systems / Edge's Interview with MIT's Alex «Sandy» Pentland. Posted on October 3, 2012. URL: https://www.edge.org/conversation/alex_sandy_pentland-reinventing-society-in-the-wake-of-big-data.

5. Єршова О., Томашевська Т. Великі дані (Big Data) і модернізація національних систем офіційної статистики. Прикладна статистика: проблеми теорії та практики. 2016. Вип. 18–19. С. 32–38. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pspttp_2016_18-19_7.
6. Кохановська О. Детальний аналіз особливостей інформації та літературних джерел, в яких досліджуються особливості інформації як об'єкта права. Теоритичні проблеми інформаційних відносин у цивільному праві: монографія. К: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2006. С. 6–42.
7. Про інформацію: Закон України № 2657–12. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
8. Цивільний кодекс України. Відомості Верховної Ради України. 2003, № № 40–44. Ст. 356 // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
9. Про захист персональних даних: Закон України від 1 червня 2010 р. № 2297–VI. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2297-17>.
10. General protection data regulation. URL: <https://www.eugdpr.org/>
11. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 р. № 2939–VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 32. Ст. 314.
12. Тарасюк А. Відкриті дані та інші дані у публічному доступі: правові аспекти. Інформація і право. 2017. № 2 (21). URL: http://ippi.org.ua/sites/default/files/9_4.pdf.